

INFLUENCES ON THE EVOLUTION OF THE TRADITIONAL COSTUME FROM SALAJ COUNTY BETWEEN 1900 AND 1946

Gabriela Draghi (Hossu)
PhD, University of Oradea

Abstract: The present publication is aimed to present the influences on the evolution of the traditional Romanian costume from Sălaj county, between 1900 and 1946. The general objective is to describe the evolution of the traditional costume from Sălaj and the different influences. This endeavour is based on the knowledge of the changing elements of the costume, but also on those parts of the costume that are new or replacing existing ones. The careful study of the documents from archives and libraries, the study of monographies and personal collections, the field research were all the source of relevant information and conclusions related to different sources of influences: from the urban area, form regional level and from other ethnic groups.

Keywords: costume, influences, evolution, tradition, urban

Costumul tradițional românesc sălăjean a înregistrat o evoluție permanentă datorită diferiților factori care l-au influențat. Conservat, până la sfârșitul secolului XIX, datorită faptului că pentru întreaga familie hainele se țeseau și se coseau în casă, supus de-a lungul timpului anumitor influențe, abandonează și înlocuiește unele piese de port după anul 1900.¹

De-a lungul istoriei, în județul Sălaj, ca urmare a diferitelor modificări teritoriale, au trăit alături de români, care au fost întotdeauna majoritari, și alte naționalități: maghiari, germani, slovaci, evrei, ucrainieni, etc.

Ținând cont, atât de vechile cât și de noile delimitări administrativ-teritoriale ale țării în cadrul căreia au fost trasate și limitele administrative actuale ale județului Sălaj², încercăm să

---

¹ Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr, *Schița Monografică a Sălagiului*, Institut tipografic și de editură în Șimleul Silvaniei, 1908, p.97.

² T.Morariu, V.Sorocovschi, *Județul Sălaj*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972, p.13.

sintetizăm în această lucrare, influențele care au contribuit la evoluția costumului tradițional românesc sălăjean între anii 1900 și 1946. Studiul nostru se bazează pe informațiile scrise, mai vechi sau mai noi, cu privire la piesele de port care compun costumul tradițional românesc sălăjean, precum și pe informații preluate din cercetarea de teren, completate cu analiza unor piese de port originale și a albumelor de familie la care am avut acces.

Lucrarea de față își propune să prezinte evoluția costumului tradițional românesc sălăjean sub diferitele influențe. Pornim, pe de o parte, de la anul 1900, an după care, potrivit surselor cercetate, se înregistrează înlocuirea, transformarea și preluarea unor piese de port sub influența orășenească, apoi dispunerea ornamenticii, utilizarea unei cromatice mai bogate sub influența interzonală, precum și pătrunderea unor piese de port dar și adoptarea unor broderii sub influența etniilor conlocuitoare, iar pe de altă parte, ne oprim la anul 1946, ca an după care urmează disoluția costumului sălăjean, în special al celui femeiesc, ca urmare a adoptării costumelor orășenești.

Fără îndoială că, datorită condițiilor economice precum și influențelor populației conlocuitoare, costumul sălăjean s-a dezvoltat și a evoluat diferit.

Condițiile economice și climatice au contribuit diferit la evoluția costumului tradițional sălăjean, acestora alăturându-li-se și influențele orășenești, cele interzonale precum și influențele etniilor conlocuitoare.

Astfel, în primul rând ar trebui amintit *factorul economic*, care face o delimitare clară între posibilitățile de cumpărare de către diferitele categorii de populație a acelor materii prime necesare realizării unor piese componente ale costumului tradițional, dar și o diferențiere între aceia care cultivă și prelucrează pentru îmbrăcămintea proprie fibrele vegetale (cânepa și mai târziu inul) și fibrele de origine animală (lâna).³

Pentru confecționarea pieselor de port care urmau să fie purtate la muncă, sălăjenii utilizau de regulă, pe la începutul anului 1900, cânepa și inul care se obțineau în gospodărie, iar pentru piesele de sărbătoare se utiliza „pânza învălită”⁴ rezultată din combinația cânepii cu

---

³ Ion Vlăduțiu, *Etnografia românească*, Editura Științifică, București, 1973, p.359.

⁴ Ioan Augustin Goia, „Evoluția portului popular în subzona Sub-Meseș județul Sălaj”, în *Acta Mvsei Porolissensis*

bumbacul prin care era obținută o pânză mai fină. Mai târziu, prin folosirea bumbacului din care se obținea o pânză de calitate superioară⁵ se confecționau numai piesele de sărbătoare.

Evoluția costumului tradițional a fost influențată apoi de *factorul social*. De-a lungul timpului fiecare creator popular a încercat să realizeze modele unice care să se deosebească de ceea ce purtau ceilalți săteni. În acest sens, amintim crearea în taină a unor motive ornamentale originale. De regulă, piesele de port la care facem referire sunt noile cămăși femeiești care urmau să fie îmbrăcate cu ocazia unor sărbători sau a unor obiceiuri de peste an.⁶

Considerăm că, în cadrul evoluției costumului tradițional românesc sălăjean, un rol deosebit de important îl au piesele care, datorită frumuseții lor, au fost preluate și în costumul sălăjean, chiar dacă au fost create în alte centre.⁷ Amintim pieptarele brodate pe toată suprafața și „zadiile cu bucurie” confecționate la Huedin, care pătrund în portul sălăjean și care mai târziu constituie model și chiar sunt imitate de cojocarii locali și de femeile talentate.

Influențe orășenești

Pătrunderea în portul tradițional românesc sălăjean a influențelor orășenești se datorează în primul rând materiilor prime de calitate superioară care s-au utilizat în confecționarea unor piese de port (cămăși, poale, izmene), precum și a unor piese de influență orășenească, pentru început cu rol de protecție a pieselor tradiționale, care au contribuit în timp la declinul portului tradițional sălăjean.⁸

Dintre influențele orășenești din costumul femeiesc sălăjean, putem enumera următoarele piese: pieptare, șorțuri „de târg”, „zadiile cu bucurie”, „buici”, năfrămile, cizmele roșii și cizmele negre de box.

Astfel, după 1900, în portul femeilor sălăjene din zona etnografică Meseș, pătrunde „buica” de culoare „mierâie”, croită sub influență orășenească. Această piesă de port confecționată din postav albastru de către meșteșugarii din Huedin, a fost purtată de femei peste spăcel în timpul anului sau iarna pe sub suman. Era scurtă și „ornamentată cu nasturi negri de

---

(Zalău), 1981, nr. V, p. 753.

⁵ Informator Viorica Brânde, 89 ani, Ortelec – în prezent cartier al municipiului Zalău.

⁶ Ioan Augustin Goia, *op. cit.*, p. 360.

⁷ *Ibidem*, p. 361.

⁸ Valer Butură, *Etnografia poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978, p.306.

sticlă sau de metal”⁹. Pieptarul femeiesc deschis în față, ornamentat pe toată suprafața, a fost de asemenea confecționat de meșteșugarii din Huedin, fiind purtat doar cu ocazia sărbătorilor, numai de femeile care aveau o stare materială bună.

De asemenea, după primul război mondial, fetele înstărite sunt primele care adoptă șorțul „de târg”, confecționat din materiale înflorate, de preferință cele închise la culoare, pe care îl poartă în zilele de sărbătoare. Tot în aceeași perioadă, pătrund în portul femeilor și „zadiile cu bucurie” care erau cumpărate din târgul de la Huedin și care vor constitui mai târziu, datorită femeilor pricepute, un model pentru șorturile în zonă.¹⁰ Zadiile confecționate după modelul celor cumpărate prezentau o notă de sobrietate comparativ cu cele cumpărate, care aveau o cromatică mai vie datorită influenței portului din zona Călata.

Pe la 1900, românele sălăjene mai înstărite purtau de sărbători cizme roșii „mari și comoade”¹¹. Cumpărate de regulă de la târgurile din Zalău și Huedin, acestea au fost înlocuite mai târziu cu cizmele negre de „box”.

După perioada interbelică, sălăjencele înlocuiesc năframa țesută în propria gospodărie cu năfrămile înflorate cumpărate din târg.¹²

În ceea ce privește costumul tradițional bărbătesc sălăjean, considerăm că a evoluat sub influență orășenească prin următoarele piese de port: cămașa, laibărul din postav albastru, pieptarul, sumanul, „clopul de păr” și cizmele de „box”.

Sub influența croiului orășenesc, trebuie remarcată evoluția cămășii bărbătești din zona Meseș, care a prezentat o dublare a gulerului și a pumnarilor cămășii, precum și o înlocuire a modului de închidere al cămășii prin nasturi.¹³

În zona Meseș sub influențele portului orășenesc, feciorii purtau peste cămașă, laibăre scurte din postav albastru cu nasturi, pe când bărbații purtau peste cămașă pieptare deschise în față, asemănătoare, dar puțin mai lungi decât cele femeiești, care erau comandate și confecționate la Huedin și la Cutiș sau erau cumpărate din târgul de la Fechetău (Negreni-Cluj). Cusute pe aproape toată suprafața cu „motive florale, executate cu lînică neagră, cu șiruri de nasturi negri

⁹ Ioan Augustin Goia, *op. cit.*, p.765.

¹⁰ *Ibidem*, p.764.

¹¹ Dionisie Stoica, Ioan P. Lazăr, *Schița Monografică a Sălăgiului*, Institut tipografic și de editură în Șimleul Silvaniei, 1908, p.96.

¹² Informator, prof. Floare Țurcaș, 66 ani, Meseșenii de Sus, zona etnografică Meseș, Sălaj.

¹³ Ioan Augustin Goia, *op. cit.*, p.767.

din sticlă și aplicații din piele”, pieptarele purtate de feciorii și de bărbații din localitatea Buciumi doar cu ocazia sărbătorilor erau considerate un lux¹⁴.

Sub aceeași influență orășenească, în special a croiului orășenesc, înaintea celui de-al doilea război mondial, sumanul confecționat din pănură de casă, a fost supus în mod repetat unor modificări în ceea ce privește croiul, căpătând astfel diverse denumiri dintre care cea mai cunoscută era căbatul.

Purtate cu ocazia sărbătorilor de bărbații înstăriți, cizmele negre de box erau de regulă confecționate în atelierele din Zalău și Huedin. După anul 1914, cizmele cu tureac moale și fără călcâie purtate de bărbați, au fost înlocuite cu cizmele cu tureac tare care aveau și tocuri.¹⁵

După al doilea război mondial, bărbații dar și feciorii din Sălaj, au purtat la sărbători „clopul de păr” care era cumpărat din prăvăliile sătești.

Influențe inter-zonale

Începând cu anul 1900, costumul tradițional românesc sălăjean a suferit anumite transformări datorate influențelor inter-zonale. Remarcăm o influență în structură și în ornamentică. Putem spune că Bihorul a adus influențe spre costumul tradițional sălăjean din Sub-Meseș, zona Codrului spre zona Sălajului, iar pentru depresiunea Almaș-Agrij, s-au remarcat influențe dinspre Huedin și Călata.¹⁶

Cu influențe semnificative dinspre județul Bihor, cămașa femeiască de pe Valea Barcăului prezintă o ornamentație și o cromatică foarte bogată dispusă pe guler, mâneci și pe pieptul cămășii. Ornamentația sub forma unui dreptunghi, dispusă pe pieptul cămășii, împărțită în două registre egale era încheiată cu mulți nasturi de diferite culori. De asemenea, mânecile largi ale cămășii erau „strânse deasupra umerilor și la încheietura mâinii”¹⁷.

---

¹⁴ Dombay Emeric, *Dansuri Populare din Județul Sălaj- Vol.I.*, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Sălaj, Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, 1976, p.25.

¹⁵ Arhivele Naționale - Serviciul Județean Sălaj, *Porturile populare din regiunea Cluj*, colecția personală „Leontin Ghergariu”, act nr. 36, f. 60.

¹⁶ Camelia Burghele, *Repere de cultură tradițională sălăjeană*, Editura Porolissum a Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, 2006, p.52.

¹⁷ *Ibidem*, p.53.

Sub aceeași influență a Bihorului, pieptarele purtate în satele situate la baza M-ților Meseș, prezintă o ornamentică viu colorată în care predomină culoarea roșie, fiind cunoscute sub denumirea întâlnită în Bihor și anume – cojoace.¹⁸

În subzona Almaș -Agrij erau purtate pieptarele confecționate la Huedin, ornamentate mai sobru cu lânică bordo sau neagră. Mai târziu aceste pieptare au constituit modele pentru cojocarii locali care „imitau deja produsele huedinene”¹⁹. Sub influența zonei Someșului, se purtau și laiberele confecționate din postav de culoare neagră.

Influențe de la portul românesc spre cel maghiar și dinspre portul maghiar spre cel românesc

Influențe, în structura costumului tradițional, în alesături și mai târziu în cusături, au fost reciproce de-a lungul timpului. Datorită hărniciei și creativității femeilor mai ales în localitățile din apropierea târgurilor, a orașelor sau a localităților învecinate cu acele localități cu populație maghiară sau slovacă, s-au produs în timp, preluări de alesături, tehnici de ornamentare sau croi.

Considerăm necesar să menționăm că, unele piese tradiționale din port, prin influență exogenă, a determinat o nouă categorie de piese. În acest sens, amintim gulerul mare „transformabil în glugă și decorația policromă”²⁰, cunoscut mai târziu sub denumirea de manta. De asemenea, specific județelor din vestul țării, în care se regăsește și Sălajul, portul în față peste poale a unei singure catrințe numită în acest caz zadie sau șorț, de către toate categoriile de vârstă, a fost o consecință a influenței costumului naționalităților conlocuitoare.²¹ Această piesă de port se regăsește în costumele tradiționale românești sălăjeane, atât în cele femeiești cât și în cele bărbătești, precum și în costumele maghiare bărbătești și femeiești.

Putem observa așadar, că deși costumele tradiționale românești sălăjeane au suferit influențe dinspre portul maghiar, de asemenea și portul maghiar a fost influențat de cel românesc. Așadar, putem spune că, sub influență maghiară portul românesc sălăjean a evoluat „în sud-est în

¹⁸ Ioan Augustin Goia, *Zona Etnografică Meseș*, Editura Sport Turism, București, 1982, p.77.

¹⁹ *Ibidem*, p. 136.

²⁰ Jana Negoită, „Probleme ale specificului zonal în portul popular românesc”, în *Acta Musei Porolissensis*, 1981, nr. V, p. 795.

²¹ *Ibidem*, p. 794.

direcția portului din zona Călatei, iar în nord-vest în direcția celui din zona Carei”²². Astfel, sub influența portului maghiar, până în jurul anului 1920, româncele mai înstărite au purtat iarna și în zilele de sărbătoare cizmele roșii.²³ Cumpărate din târguri, aceste cizme erau confecționate de meșteri maghiari. De asemenea, tinerele românce din localitățile Brebi și Moigrad adoptă cizmele roșii, „șorturile ungurești” și „buica” din portul maghiar specific Călatei.²⁴

Femeile din localitățile Traniș, Vădurele și Năpradea situate de-a lungul Văii Someșului Mare, purtau vara „buica” de culoare „mierâie”, „ca maghiarele din zona Călatei”²⁵. De asemenea, această piesă de port a fost preluată în costumele femeiesc și de femeile mai înstărite din depresiunea Almaș-Agrij, fiind purtată cu ocazia sărbătorilor peste spăcel și iarna pe sub suman.

O influență vizibilă dinspre portul maghiar spre cel românesc se poate remarca și în costumele mirelui care „avea pantaloni de-acie ungurești, mai larji până la jerunți și strâmți d-acolo în jos”²⁶.

După al doilea război mondial, atât femeile cât și fetele tinere din localitatea cu populație maghiară Deja, aflată pe Valea Sălajului, au purtat o cămașă a cărei croi și ornamentică erau de influență românească. Această cămașă a fost confecționată după modelele purtate de româncele sălăjene din satele vecine localității Deja. De altfel, maghiarele numeau această cămașă „olahnés-ing”. De remarcat, cu privire la această cămașă femeiască, că doar cromatica era cea specifică portului maghiar. Amintim, de asemenea, că femeile maghiare din localitatea Deja au preluat diferite modele de alesături de la româncele din Noțig și din Sălățig.²⁷

---

²² Arhivele Naționale - Serviciul Județean Sălaj, *Porturile populare din regiunea Cluj*, colecția personală „Leontin Ghergariu”, act nr. 36, f. 64.

²³ *Ibidem*, f. 58.

²⁴ *Ibidem*, f. 64.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ Camelia Burghel, *La nuntă în satele sălăjene - O lectură antropologică a tradițiilor nupțiale*, Editura Caiete Silvane, Zalău, Editura Etnologică, București, 2014, p.119.

²⁷ Arhivele Naționale - Serviciul Județean Sălaj, *Porturile populare din regiunea Cluj*, colecția personală „Leontin Ghergariu”, act nr. 36, f. 65.

Românele din „zona Huedinului și jurul Zalăului”²⁸, au preluat de la maghiare cusătura „pă scrisoare”. Această cusătură, executată de regulă pe „spăcel”, realizată după desen „cu ață galbenă și mărgelile colorate”²⁹, a pătruns și în sudul zonei etnografice Meseș³⁰, mai precis în portul femeiesc din satul Buciumi. Chiar dacă la origini această cusătură era cultă, ea totuși a fost însușită ca marcă etno-zonală în jurul Huedinului, de către populația maghiară din aceste sate.³¹

Concluzii

În evoluția sa, adaptându-se necesității vieții oamenilor, precum și dorinței acestora de înnoire, sub influențele datorate croiului orășenesc, influențele inter-zonale precum și a influențelor dinspre portul celorlalte naționalități, costumul tradițional românesc sălăjean și-a perfecționat structura, ornamentica și croiul, a evoluat diferit, s-a dezvoltat astfel și pe latura artistică.

Datorită conviețuirii îndelungate cu naționalitățile conlocuitoare, de-a lungul timpului au avut loc anumite pătrunderi de la o etnie la alta, ca urmare a influențelor reciproce.

Cromatică a constituit o diferențiere etnoculturală clară de o mare importanță în evoluția costumului tradițional la români, maghiari, slovaci, etc.

Declinul costumului tradițional românesc sălăjean s-a produs mai întâi în localitățile situate în apropierea orașelor, apoi treptat până la cele mai îndepărtate.

„Această lucrare a beneficiat de suport financiar prin proiectul “Exceelență interdisciplinară în cercetarea științifică doctorală din România – EXCELLENTIA” cofinanțat din Fondul Social European, prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, contract nr. POSDRU/187/1.5/S/155425.”

BIBLIOGRAPHY:

---

²⁸ *Ibidem*, f.20.

²⁹ Domby Emeric, *Dansuri Populare din Județul Sălaj- Vol.I.*, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Sălaj, Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, 1976, p.25.

³⁰ Ioan Augustin Goia, *Zona Etnografică Meseș*, p.132.

³¹ *Ibidem*, p.133.

1. Burghele, Camelia, *La nuntă în satele sălăjene - O lectură antropologică a tradițiilor nupțiale*, Editura Caiete Silvane, Zalău, Editura Etnologică, București, 2014.
2. Burghele, Camelia, *Repere de cultură tradițională sălăjeană*, Editura Porolissum a Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, 2006.
3. Butură, Valer, *Etnografia poporului român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1978.
4. Domby, Emeric, *Dansuri Populare din Județul Sălaj- Vol.I.*, Comitetul de Cultură și Educație Socialistă al Județului Sălaj, Centrul de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, 1976.
5. Goia, Ioan Augustin, *Zona Etnografică Meseș*, Editura Sport Turism, București, 1982.
6. Morariu T., Sorocovschi V., *Județul Sălaj*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1972.
7. Stoica Dionisie, Lazăr P. Ioan, *Schița Monografică a Sălagiului*, Institut tipografic și de editură în Șimleul Silvaniei, 1908.
8. Vlăduțiu Ion, *Etnografia românească*, Editura Științifică, București, 1973.
9. Goia, Ioan Augustin, *Evoluția portului popular în subzona Sub-Meseș județul Sălaj*, *Revista Acta Mvsei Porolissensis*, nr.V/1981/Zalău, 1981.
10. Negoită, Jana, „Probleme ale specificului zonal în portul popular românesc”, în *Revista Acta Mvsei Porolissensis* nr.V/ 1981, Zalău, 1981.
11. Arhivele Naționale - Serviciul Județean Sălaj, *Porturile populare din regiunea Cluj*, colecția personală „Leontin Ghergariu”, act nr. 36, f. 20-64.